

Hatás-ellenhatás: avagy a társadalomra veszélyesség mint változó

Impact-versus-impact: Or danger to society as a variable

Szemán Ádám

Dr., doktorandusz
Debreceni Egyetem,
Marton Géza Állam- és Jogtudományok Doktori Iskola
dr.szemanadam@gmail.com

Absztrakt

Cél: Ezen tanulmánnyal a szerző elsősorban nem az egyes jogszabályváltozások bemutatását, azok kimerítő felsorolását, illetve részletes elemzését tűzte ki célul, azonban a tanulmány témája vonatkozásában nem hanyagolhatók el a különböző jogszabályi rendelkezések részbeni ismertetése, melynek révén a szerző az összefüggést keresi változó világunk nagy társadalmi hatással bíró eseményei, illetve büntetőjogi szabályozásunkban és az egyes cselekmények társadalomra veszélyességében bekövetkező változások között.

Módszertan: A tanulmány egyes törvények indokolásának elemzésével, továbbá hazai szakirodalom feldolgozásával készült. Mindemellett az egyes társadalmi események büntetőjog-alkotásra gyakorolt hatásait vizsgálta meg.

Megállapítások: Az egyes rendkívüli események, melyek hatása globális szinten is érzékelhető, egyrészt befolyásolják az emberek felfogását, mindennapjait, másrészt a jogrendszerre is hatással vannak, mely hatás szükségszerűen igényli a jogalkotó általi fellépést. Ezen rendkívüli események következtében kialakult új helyzetek az egyes cselekmények társadalomra gyakorolt kedvezőtlen hatásainak jogalkotói értékelését vethetik fel, amelyek szankcionálása valamilyen formában indokoltta válhat.

Érték: A tanulmány rámutat a modern világ dinamikája és a büntetőjog között fennálló szükségszerű kapcsolatra, azáltal, hogy vizsgálat tárgyává teszi az egyes cselekmények társadalomra veszélyességét a különböző globális szintű események tükrében.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2024. 11. 15. Átdolgozás: 2024. 11. 29.
Elfogadás: 2024. 12. 09.

Kulcsszavak: társadalomra veszélyesség, média szerepe, terrorizmus és migráció, koronavírus-járvány

Abstract

Aim: With this study, the author does not aim primarily to present an exhaustive list or detailed analysis of the various legislative changes, but notes that, in the context of the subject of the study, it is not possible to neglect a partial description of the various legislative provisions, through which the author seeks to establish the link between the events of major social impact in our changing world and the changes in our criminal law and the danger to society of certain acts.

Methodology: The study was based on an analysis of the justifications of some laws and on a review of the national legal literature. In addition, the impact of certain social events on criminal lawmaking was examined.

Findings: Some extraordinary events, whose impact is felt at global level, affect people's perceptions and daily lives, and also have an impact on the legal system, which necessarily requires action by the legislator. The new situations created by these exceptional events may give rise to a legislative assessment of the negative impact of certain acts on society, which may justify some form of sanction.

Value: The study highlights the necessary link between the dynamics of the modern world and criminal law, by examining the danger to society of certain acts in the light of events at different global levels.

Keywords: Threats to society, the role of the media, terrorism and migration, the coronavirus epidemic

Bevezetés

Manapság folyamatos változás és fejlődés jellemzi világunkat, legyen szó akár az orvostudományról, az agrártudományról vagy az informatikáról. Ez alól maga a jogrendszer sem képez kivételt, mely talán az összes tudományterülethez képest is hátrányból indul. A jog prérifarkasként üldözi a modern világ dinamikáját, mivel folyamatosan arra kényszerül, hogy reagáljon a kialakult új helyzetekre. A jogrendszeren belüli egyes jogágak, jogterületek kénytelenek szembenézni a folyamatos változásokkal, mely változások nem mindenképp jelentenek egyben fejlődést is. A modernizáció következtében egyre több pőnalizált cselekmény alakul ki, vagy akár egyes cselekmények büntetendősége szűnik meg.

A jogalkotót terheli azon kötelezettség, hogy folyamatosan felismerje a változásokat és az egyes cselekmények külvilágban kifejtett hatásait, melyek akár a társadalom szempontjából károsak, ezáltal a társadalomra veszélyesek is lehetnek.

Ezen kriminalizációs folyamatokban fontos szerepet tölt be az emberek felfogása, illetve véleménye. A modern világban számos olyan lehetőség van, melynek segítségével szélesebb körben válnak elérhetővé az egyes közfelháborodást keltő deliktumok. Többek között ezen nyomás is terheli a jogalkotót, ugyanis köteles eleget tenni a társadalmi elvárásoknak.

Ezzel a tanulmánnyal elsősorban nem az a célom, hogy az egyes jogszabály-változásokat bemutassam, azokat kimerítően felsoroljam, illetve részletesen elemezzem. Csupán arra az összefüggésre kívánok rámutatni, mely változó világunk nagy társadalmi hatással bíró eseményei, illetve a büntetőjogi szabályozásunkban bekövetkező változások között fennáll. Éppen ezért a bűncselekmények objektív, külvilágban megjelenő oldalát járom körbe, és keresem a kapcsolatot egyrészt a modern világ dinamikája, valamint a különböző cselekmények büntetendővé nyilvánításának indokai között. Ennek érdekében a tanulmányban vizsgálódás tárgyává teszek néhány olyan globális eseményt, melyek hatása Magyarországon is jól érzékelhető volt és amelyek indokoltá tették büntetőjogi szabályozásunk módosítását néhány rendelkezés vonatkozásában.

Társadalomra veszélyesség mint objektív elem

A büntetőjog területén jártas jogtudósok számára igen érzékeny és meglehetősen termékeny táptalajt biztosító fogalom az, mellyel kapcsolatosan a következőkben szeretnék néhány gondolat erejéig foglalkozni. A téma érzékenységét jól szemlélteti az a fajta tudományos ellentét, mely a már nem is annyira új – 2012. évi C. törvény – Btk. kodifikációja körül kialakult. Többen – köztük Hollán Miklós, Wiener A. Imre – száműzték volna a társadalomra veszélyesség fogalmát, de voltak, akik szívesen látták annak továbbélését a bűncselekmény törvényi fogalmában. Fontos leszögezni, hogy e körben nem a társadalomra veszélyesség dogmatikai fejtegetésébe szeretnék belebocsátkozni, valamint nem kívánok annak szükségességében állást foglalni. Így mielőtt bemutatnám azokat a rendkívüli eseményeket, új helyzeteket, illetve nagy felháborodást keltő emberi tetteket, melyek sok esetben cselekmények büntetendővé nyilvánítását, vagy akár már meglévő deliktumok súlyosabb megítélését vonták maguk után, hangsúlyt kívánok fektetni a büntetőjogi felelősségre vonás folyamatának kiindulópontjára, a cselekményre és annak társadalomra veszélyességére is, mely a társadalmat alkotó egyének felfogásától és az egyéb alakítóktól függően időszakonként akár eltérő is lehet.

A társadalomra veszélyesség többféleképpen is értelmezhető attól függően, hogy mely jogág vagy társadalomtudomány szemszögéből közelítjük meg annak meghatározását. Talán éppen ez, ami definiálásának igazi sokszínűségét adja (Bán, 2008). Az ember természeténél fogva folyamatos kölcsönhatásban áll a külvilággal, annak szoros részét képezi. Ezen kapcsolat az ember oldaláról a cselekmény formájában jut kifejezésre. A cselekvés természetét tekintve lehet társadalmi jellegű, illetve a társadalomra nézve közömbös. Azon emberi magatartások, melyek valamely társadalmi érdekkal kapcsolatosak, egyfelől lehetnek a társadalomra nézve kedvezők, hasznosak, másfelől pedig károsak, amik hátrányosan hatnak az érdekekre. Büntetőjogi szempontból csupán azok az emberi magatartások relevánsak, amelyek a társadalom szempontjából károsak, ezáltal a társadalomra veszélyesek. A bűncselekmény több, mint egy elvont jogi jelenség. Az emberi cselekvésnek és a külvilágban jelentkező eredményének jogi ismérvekkel jellemzett speciális megjelenési formája. Az egyes bűncselekmények ismérveit maga a cselekmény hordozza. A jogalkalmazó csakis egy cselekménynek az objektív külvilágban történt megvalósítása, majd annak alapos vizsgálata után mondhatja ki a konkrét bűncselekmény megvalósulását (Bényey, 1955). A jogalkotó a kriminalizációs folyamat révén értékeli a külvilágban megjelenő káros hatásokat, és ezen értékelési folyamat eredményeként dönt a szükséges és rendelkezésre álló eszközök közül.

Hatályos büntető törvényünk – fenntartva elődje fogalommeghatározását – az ember által megvalósított cselekmény objektív, a társadalom szempontjából kedvezőtlen hatását a társadalomra veszélyesség használatával fejezi ki, melyet a 4. § (1) bekezdésében önálló fogalmi elemként is rögzít. E szerint „*bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli.*” Ezen fogalom a cselekményeknek csupán a társadalomra veszélyes körét emeli ki, melynek indokát a jogalkotó ugyanazon szakasz (2) bekezdésében meg is adja. Csak az az – akár tevésben vagy mulasztásban megjelenő – cselekmény lehet társadalomra veszélyes, mely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyeztet. Immanens jelentése Bényey (1955) megfogalmazása szerint a bűncselekmény belső mivolta, tartalma, az egész felelősségrevonási rendszernek a rációja. A társadalomra veszélyesség a bűncselekmény egy olyan ismérve, ami nélkül aligha beszélhetünk bűncselekményről. Az a cselekmény objektív sajátossága, ami független az elkövető személyétől (Földvári, 2003). A „veszélyesség” lényegileg a büntetendő cselekményeknek többé-kevésbé általános, a leg súlyosabbaknak pedig egyik sajátos ismérve. Vagyis alanyilag az egyénnek a jogrendet újabb

bűnelkövetéssel fenyegető állapota, tehát az „alanyi bűnösség”, az erkölcsi és jogi felelősség legnagyobb faja, tárgyilag pedig bizonyos cselekmények társadalomellenes jellegének legerősebb kifejezése (Finkey, 1909). Ez a fajta társadalomellenesség, melyet Finkey (1909) is említ, több dimenzióban is értékelhető, melyet az adott cselekmény szankcióval fenyegetettsége is tükröz. Ezáltal a társadalomellenesség, vagy más szóval a társadalomra veszélyesség értékmérő funkciót is betölt, melytől függ az állami fellépés a büntetőhatalma révén.

A társadalom szerepe a büntetni rendelt cselekmények megítélésében

Fontos kiemelni, hogy azon külvilágban megjelenő cselekmények, melyek elérik az adott társadalom értékítélete szerinti elítélést, csupán a jogalkotó általi felismerés útján válhatnak büntetendővé egy esetleges törvényi szabályozással. Ezt a fajta jogalkotói felismerést nagyban befolyásolja az adott társadalom értékrendje, mely mindig meghatározza a büntetendő cselekmények körét (Blaskó, 2007).

A társadalom, mely értékítéletet mond az egyes cselekmények külvilágban megjelenő hatása felett, folyamatos változáson esett át, ami különböző módon befolyásolta az egyének felfogását. Technológiai fejlődések sokasága jellemzi a több évezredes történetünket, melynek során rengeteg új eszköz, illetve automatika született, ami nagyban megkönnyítette a felmerülő problémák megoldását. Ezen eszközök nagy része az emberi élet színesebbé tételét is szolgálta, így a televízió, vagy leginkább az internet megjelenése hatalmas ugródeszkát jelentett nemcsak a szórakoztatóipar, hanem a hírközlés számára is. Az emberek naprakészek lehettek a közvetlen környezetükben megjelenő történéseken túl a tőlük jóval távolabbi, akár külföldi szenzációkkal is. A társadalom látószöge még inkább kiszélesedett az okostelefonok megjelenésével, mellyel párhuzamosan a különböző közösségimédia-platformok is megnyitották kapuikat. Ezt a fajta technikai fejlődést szinte szükségszerűen követte a jogrendszer fejlődése. A büntetőjog területén egyre több olyan cselekmény társadalomra veszélyességét ismerte fel a jogalkotó, melyet korábban nem, vagy csak a bűncselekmény szintjét el nem érően szankcionált.

Rendkívüli események hatása

Az ember és a külvilág viszonyát nemcsak az emberi tettek, hanem más jogi tények, körülmények, illetve rendkívüli események is meghatározhatják. Ezen rendkívüli események szükségszerűen hatást gyakorolnak az emberek életére,

így a jogrendszerre is. Az ultima ratio szellemében, ha más mód nem áll rendelkezésre a kialakult új helyzet rendezésére, úgy a jogalkotó kénytelen a büntetőjog eszközrendszerét igénybe venni. Így az addig, a büntetőjog szemszögéből nem vizsgált emberi cselekményt, annak társadalomra veszélyessége révén a jogalkotó büntetni rendelheti.

A következőkben azon rendkívüli események közül mutatok be néhányat, melyek befolyásolták az egyes cselekmények társadalomra veszélyességének megítélését. Az általam ismertett rendkívüli, globális események vonatkozásában ismerhető fel – véleményem szerint – a leginkább az a fajta hatás, mely jelen van az egyes emberi cselekmények társadalmi megítélésében. Egy cselekmény büntetőjogi értékelését nemcsak az adott politikai felfogás, hanem akár egy hirtelen bekövetkező járvány, vagy akár egy kriminális cselekmény vagy cselekménysorozat is befolyásolhatja.

Így e körben vizsgálom többek között a terrorizmus felerősödését, ami hosszú évek, évtizedek vagy akár évszázadok óta jelen van a világunkban, és ami talán az Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én az ikertornyok ellen intézett támadással új szintre emelkedett, és amit újabb és újabb szörnyűségek követtek. Ide sorolom még a tömeges migrációt, illetve a nem is olyan rég volt koronavírus-járvány kitörését is, melynek hatásai még mai napig jól érzékelhetők. Ezek mind olyan történések, melyek alakítják az emberek mindennapi életét, illetve értékrendszerét. Ezen egyébként is nagy hatással járó események befolyását az emberi gondolkodásra tovább erősíti a fejlett hírközlési rendszer, mely mindenki számára lehetővé teszi a naprakész információk vagy akár dezinformációk elérését, amit az eltérő állásponton lévő médiumok a saját felfogásuknak megfelelően közölnek.

A média szerepe az állatkínzásos ügyek súlyosabb megítélésében

A média fontos közvetítői szerepet tölt be a társadalom tagjai és az állam érdekei között. Töröcsik Attila álláspontja szerint a média tekinthető a „negyedik hatalmi ágának”, mely olyan erővel rendelkezik, melynek a többi három nincs birtokában, hiszen amíg a törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalmi ágakat a magukat demokratikusnak valló államok szigorúan szabályozzák, addig a véleményformáló médiainstítményekre csak viszonylag enyhe törvények vonatkoznak. A média a véleményformálás eszközével bír, továbbmenve az egyes hatalmi ágak is a médián keresztül kényszerülnek tájékoztatni magát a társadalmat, mely felett hatalmi jogkörüket gyakorolják (Töröcsik, idézi Pallagi 2015). A médiának kiemelt szerepe van a modern korokban, figyelemmel az egyéni gondolkodásra gyakorolt befolyására, mely egyben akár a jogrendszerre

is hatással lehet, ami végső soron arra is hivatott, hogy eleget tegyen a társadalmi elvárásoknak.

Sajnálatos módon az állatokkal kapcsolatos kegyetlen bánásmód nem újkeletű az emberi társadalomban. A jogalkotó kezdetben úgy ítélte meg, hogy az állatok ellen megvalósított cselekmények társadalomra veszélyessége nem éri el a bűncselekménnyé nyilvánítás szintjét. A kihágásokról szóló Büntető-törvénykönyv, az 1879. évi XL. törvénycikk (a továbbiakban: Kbt.) az első olyan törvényünk, mely kihágásként kezelte a gerinces állatok sérelmére elkövetett cselekményeket. Védendő jogtárgyként nem az állatok testi épsége, hanem a közrend megóvása, a társadalom nyugalma szerepelt, melyre a tényállás rendszerbeli elhelyezkedéséből lehetett következtetni, ugyanis a közrend és a közszemérem elleni kihágások között helyezkedett el az állatkínzás tényállása (Károlyi, 2006).

Az állatvédelem érdekében a világméretű összefogás szükségességét és jelentőségét felismerve az 1960-as évektől kezdődően számos nemzetközi egyezmény született, illetve különböző nemzetközi szervezetek is felleptek az állatokkal kapcsolatos megfelelő bánásmód érdekében (Paulovics, 2004). Az állatkínzással járó esetek számbeli növekedése mellett a közvélemény érzékenysége folytán Magyarországon is folyamatosan erősödött az állatkínzók cselekményének súlyosabb megítélése iránti vágy. Különösen nagy felháborodást keltett annak a három biztonsági őrnek a tette, akik 2003. június 16-án kegyetlen módon kínoztak halálra egy kutyát. A tettesek hosszú sanyargatás után egy személyautóhoz kötözve több száz méteren keresztül vonszolták, majd hagyták magára az állatot. Az állat sajnálatos módon az orvosi kezelések ellenére elpusztult. Az eset nagy felháborodást keltett az egész országban, aminek hatására a Magyar Állatotthonok Országos Szövetsége (MAOSZ) szervezésében a Tolna Megyei Állat- és Természetvédő Alapítvány népi kezdeményezésen alapuló aláírásgyűjtési kampányba kezdett. Ennek a következményeként fogadta el az Országgyűlés 2004. március 8-án a 2004. évi X. törvényt a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok módosításáról, melynek értelmében 2004. április 24. napjától az állatkínzás bűncselekménynek minősül. Az állatkínzás 1955-től minősült szabálysértésnek, majd csaknem fél évszázadnak kellett elteltén ahhoz, hogy társadalomra veszélyességének mértéke folytán bűncselekményi súlyt érjen el (Károlyi, 2006).

Az új Btk. hatálybalépésével az állatkínzás változatlanul bűncselekményként került szabályozásra, melynek büntetési tételében lényeges változás nem következett be. Az új törvény hatálybalépését követően is egyre nagyobb körben terjedtek el az állattartók által elkövetett deliktumok a médiumokban, melyek egyre nagyobb társadalmi elítélést és megbotránkozást váltottak ki.

Részben ezen társadalmi rosszallás és nyomás hatására döntött úgy a jogalkotó, hogy szigorít a már meglévő jogszabályi rendelkezéseken, és alkotta meg az állatok védelme érdekében szükséges egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXVIII. törvényt. A törvény megalkotásának egyik fő indoka a már általam is említett azon jelenségek, amelyek az utóbbi időszakban egyre gyakoribbakká váltak, illetve amelyek az állatoknak okozott lényeges szenvedésen túl a társadalom tagjaiban széles körben váltottak ki megbotránkozást, és amelyeket emiatt súlyosabban indokolt büntetni. A törvény lényegesen kibővítette az állatkínzás minősített eseteinek körét. E körben új minősítő körülményként került szabályozásra az állatkínzás tényállása körében a nagy nyilvánosság előtti elkövetés, az állattartástól való eltiltás tartama alatti állatkínzás, állatkínzás elkövetése tiltott állatviadal szervezését vagy állatkínzást követő két éven belül, mérge alkalmazásával vagy az élet kioltására alkalmas csaletek kihelyezésével több állat pusztulását okozva történő elkövetés, illetve a különös visszaesőként történő elkövetés (2021. évi CXXVIII. törvény indokolása).

Ezen minősítő körülmények közül a nagy nyilvánosság súlyosabb megítélése még inkább indokolttá vált a technikai fejlődés adta új lehetőségek miatt, ugyanis az állatkínzók számára is szabad utat biztosított arra, hogy az állatkínzást nagy nyilvánosság, mint például online közönség előtt is elkövessék. Ennek indokát maga a 2021. évi CXXVIII. törvényjavaslat részletes indokolása az alábbiak szerint jelölte meg:

„Tekintettel arra, hogy egyre több olyan élő közvetítésre, adásra kerül sor, amelyekben az állatok kínzásával és végső soron akár az állat pusztulásával is járó tevékenységet „szórakozás” vagy más megfontolásból élőben közvetítenek, így ennek az állatkínzás minősített esetként való szabályozása is indokolttá vált. Az állatkínzás alapesetén felül, az állatok és a természet védelme megköveteli, hogy az állatkínzás megbotránkoztatást kiváltó és szórakoztatásnak szánt élő közvetítését minősítő körülményként határozza meg a jogalkotó. Hátrányos következményként értékelhető többek között a gyermekek egészséges fejlődésére gyakorolt negatív hatás, az állatkínzás népszerűsítése, a nézettség növekedése miatti motiváció arra nézve, hogy az elkövető vagy más további ilyen cselekményt valósítson meg.”

A törvény a természetkárosítás egy újabb minősített esetét is meghatározta, melynek szintén a nyilvánosságot látott hírek, valamint az állatvédő szervek elmondása képezte az indokát.

Jól láthatóan kiemelt jelentőséggel bírt a média az állatkínzások büntetőjogi megítélésében. Számos olyan eset merült fel, mely a hírközlésnek köszönhetően vált széles körben elérhetővé és melynek hatására az emberek elítélése egyre inkább fokozódott. Érdekes lehet elgondolkodni azon, hogy hol tartana ma az

állatok büntetőjogi védelme, ha a médián keresztül nem kerültek volna nyilvánosság elé azok az esetek, melyek – részbeni – hatására végül a jogalkotó szigorított a már meglévő szabályozáson. Maga a jelenség, ahogy már említettem, korábban is jelen volt, s hosszú időkre vezethető vissza az állatok és az emberek kapcsolatában. A média ugrásszerű fejlődése biztosított egyre nagyobb nyilvánosságot a különböző, társadalom által elítélendő cselekményeknek, amiknek – részben – köszönhetően a jogalkotó felismerte az állatok sérelmére elkövetett cselekményekben rejlő társadalomra veszélyesség azon fokát, mely már a bűncselekménnyé nyilvánítás szintjét is eléri. Ezt az indokot a fentebb említett 2021. évi CXXVIII. törvény részletes indokolása is kiemelte, mely még súlyosabb büntetést írt elő az állatkínzók számára.

Terrorizmus és migráció következményei

Hasonlóan a média szerepéhez az állatok sérelmére elkövetett deliktumok körében, a terrorizmus is egy olyan társadalmi jelenség, melynek hatására nemcsak a magyar, hanem a világ többi államának jogalkotója is kénytelen volt fellépni akár a legszigorúbb eszközökkel is. A terrorizmus hatását mind az egyén, mind a közösség érezkelhette a 21. században. Az egész világot megrázta az Egyesült Államok ellen intézett szörnyű támadás, melynek során 2001. szeptember 11-én az al-Kaida terrorszervezet eltérített utasszállító repülőgépekkel több támadást is végrehajtott, melyek összesen 2995 emberi életet követeltek. A tragédia után számos változás következett be a terrorizmus elleni védekezésben (Korinek, 2015), melynek hatásai mai napig jól érezkelhetők. Az ikertornyokat ért támadás csupán egy a sok közül. Ezt követően több európai államban követtek el hasonlóan szörnyű cselekedeteket. Példaként említhető a 2004-es madridi terrortámadás, a 2005-ös londoni terrortámadás, a 2014-es brüsszeli terrortámadás, a 2016-os berlini terrortámadás, a 2016-os brüsszeli terrortámadás, a 2017-es párizsi terrortámadás és a 2020-as bécsi terrortámadás, melyeket a közfelfogás terrorcselekményként tart számon.

A magyar büntetőjogban elsőként az 1978. évi IV. törvény szabályozta a terrorcselekmény tényállását, melyben lényegi változást az ikertornyokat ért támadás után eszközölt a törvényhozó. Először a terrorszervezetek pénzügyi támogatói elleni fellépés jogi eszközeit igyekezett megteremteni a jogalkotó, ennek keretében alkotta meg a 2001. évi LXXXIII. törvényt, mely a terrorizmus elleni fellépés jegyében módosította az 1978. évi Btk.-t, és egyúttal több, nem közvetlenül büntetőjogi tárgyú jogszabályt is (Fábián, 2018).

2002-ben két újabb nemzetközi egyezmény kihirdetésére került sor, a 2002. évi XXV. törvénnyel a robbantásos terrorizmus visszaszorításáról szóló 1997-es,

a 2002. évi LIX. törvénnyel a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló 1999-es ENSZ Egyezményt tették a hazai jog részévé. Ezt követően fogadták el a 2003. évi II. törvényt, mely a modern értelemben vett terrorcselekmény-tényállás megalkotásának időszakát jelentette Magyarországon (Bartkó, idézi Fábián, 2018). A módosítások hatására egy *delictum complexum* jött létre, mely egyfelől tartalmazta a már korábban is pönalizált, hagyományos értelemben vett terrorista cselekményeket másfelől pedig meghatározott köztörvényes bűncselekményeket rendelt büntetni, feltéve, hogy azokat terrorista célokból követték el (Bartkó, idézi Fábián, 2018).

Tovább erősítette a társadalomban már egyébként is jelenlévő félelmet a tömeges migráció megindulása, mely váratlanul érte az Európai Uniót. Több állam közül Magyarország is érintett volt a migrációs hullámban, így a jogalkotónak ismételten megoldást kellett találnia a kialakult problémára.

A jogellenes beutazás vagy tartózkodás szankcionálása viszonylag régre visszanyúlik, ugyanis büntetőjogi eszközöket már a második világháborút követően is kezdtek alkalmazni, melyek a szocialista rendszernek köszönhetően a mozgás szabadságának, a tartózkodási hely szabad megválasztásának a korlátozásához kapcsolódtak. Az 1961. évi V. törvény több közbiztonságot és közrendet sértő tényállást vezetett be (például határjel-hamisítás 202. §, a tiltott határátlépést 203. §, az embercsempészség 204. § stb.). Az 1978. évi törvény a migrációs jellegű törvényi tényállások rendszerét némi változtatásokkal, de fenntartotta. A rendszerváltoztatást követően sem jelentek meg lényeges változást eredményező büntetőjogszabály-módosítások (Hautzinger, 2017).

Ugyan nem újkeletű az e fajta tömeges bevándorlás sem az egyetemes, sem pediglen a magyar történelemben, mégis egyedinek mondható az ezáltal előállt új helyzet. A magyar jogalkotó is változtatásokat eszközölt a büntetőjog területén, mely módosítások ezen tanulmány szempontjából leginkább három új tényállás megalkotásában öltenek testet.

A kormány a migrációs hullám hatására felállította a műszaki határzárát hazánk déli határán, mely az illegális határátlépések fizikai akadályaként szolgál. A műszaki határzárral kapcsolatban az egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról szóló 2015. évi CXL. törvény – 2015. szeptember 15. napjától – módosította a Büntető Törvénykönyvet, melynek eredményeként létrejött új tényállások szolgáltattak egyfajta megoldást az illegális határátlépések visszaszorítására. Ezen tényállások a következők: Határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), Határzár megromlása (Btk. 352/B. §) és Határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §). Ezzel összefüggésben a jogalkotó módosította a kiutasításra, illetőleg a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére vonatkozó szabályokat is (Madai, 2016).

A 2015. évi CXL. törvény általános indokolása szerint az illegális határátlépések száma jelentős mértékben növekedett, ezáltal a migráció, különösen annak törvénytelen formái komoly gazdasági megterhelést jelentettek/jelentenek az ország számára. A törvény általános indokolása kiemeli, hogy ez az új helyzet, ami indokoltta teszi a probléma megoldásának több szempontú vizsgálatát, végső soron az érintett jogszabályok módosítását és új deliktumok megalkotását is jelentette. Az indokolás az állam önvédelmi jogát emelte ki, melynek eszköze az egyre komolyabb létesítmények telepítése. Az államnak ezt a jogát tiszteletben kell tartani és az e létesítményekkel biztosított védelem kijátszása, a létesítmények megrongálása olyan fokban veszélyezteti a hatékony államhatár-védelmet, mely annak megfelelő sui generis büntetőjogi szankcionálását teszi indokolttá.

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 204. § (1) bekezdése szabálysértésként büntetni rendeli annak a cselekményét, aki Magyarország államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon lépi át, vagy ezt megkísérli. Az illegális bevándorlás nagymértékű növekedésére tekintettel a jogalkotó szabálysértési szintet meghaladóan kívánta védelemben részesíteni a Magyarország déli határszakaszán felállított, az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítményt, melyet a Btk. 352/A. §-ával büntetőjogi védelemmel kívánt biztosítani.

Ez a fajta jogalkotói reakció jól tükrözi azt a kölcsönhatást, melynek szükségszerűen fenn kell állnia a kialakult új helyzetek, illetve a jogalkotás között. A globális szinten megjelenő terrorizmus okozta félelem, illetve az azt követő migrációs válság szükségszerűen szigorúbb fellépést igényelt a jogalkotás részéről. A műszaki határzár felállításával egyidejűleg a Btk.-ba bekerült új tényállásokkal a törvényhozó egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy annak átlépése, megrongálása, illetve az azzal kapcsolatos építési munka akadályozása oly mértékben veszélyezteti a védendő jogi tárgyat, hogy annak megítélése nem eshet enyhébb elbírálás alá, az szükségszerűen már a büntetőjog keretei közé illik. Ezzel egyfajta megoldást teremtett a rohamosan növekvő illegális bevándorlás következtében kialakult válsághelyzet kezelésére a büntetőjog eszközkészletével.

Koronavírus-járvány hatása

A 2020-ban megjelenő SARSCoV-2 (Covid19) elnevezésű vírus nagy mértékben feje tetejére állította nemcsak Magyarországot, hanem az egész világot. Ennek következtében az emberek többsége olyan helyzettel találkozott, mellyel mindeddig még soha. Különböző társadalmi normák betartására kényszerültek, melyeket adott esetben a jogalkotó is kikényszerített a büntetőhatalma révén.

Többek között a távolságtartás, a kijárási tilalmak és a kötelező maszkviselés volt az, ami a leginkább eltért az addig megszokottakhoz képest. A kialakult új helyzet nem csupán az emberek alkalmazkodását kívánta meg, hanem az egyes jogterületek megoldásait, illetve válaszát is.

Az egyes társadalmak járványokra, illetve fertőző betegségekre adott válasza leginkább a törvényekben, bírósági határozatokban és a közigazgatási eljárásokban mutatkozik meg. A jognak kiemelt szerepe van a fertőzések elleni küzdelemben. Jogi szempontból két vonalon vizsgálható a betegségekkel való megfertőződés: egyrészt az egyén, másrészt pedig a közösség szempontjából. A fertőzés elsősorban az egyes személyek életét, testi épségét, egészségét sérti vagy veszélyezteti, ugyanakkor azonban, ha e veszélyeztetés az emberek nagyobb csoportját, meghatározott közösséget érinti, akkor már a közösség egészségéről, a közegészségről is beszélhetünk. Az embernek mint a társadalom tagjának nincsenek korlátlan jogai, az egyéni jognak háttérbe kell szorulnia, ha közérdekkel kerül összeütközésbe. Erről van szó a betegséggel való megfertőzés, illetve a fertőzés továbbadása esetén is (Balogh, 2006). A közösség és ezáltal a közegészség védelme érdekében az államnak büntetőhatalma eszközrendszerével kell fellépnie, mely – jogági jellegétől függetlenül – megjelenik minden olyan esetben, amikor a jogalkotó büntető jellegű szabályokat alkot, így ide tartozhatnak például a szabálysértési normák, vagy akár a közigazgatási jogban alkalmazott elemek is (Árva et al., 2020).

A jogalkotó már a 19. században közigazgatási jellegű jogszabályokkal lépett fel a ragályos betegségekkel szemben. Ide sorolhatók például a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. törvény 89-90. §§-ai, melyek a ragályos betegségek kötelező gyógyításáról és szükség esetén a kórházi kényszerkezelésről rendelkeztek. Ugyan a közegészség védelmét korábban főszabály szerint közigazgatási normákkal látták el, azonban már a régmúltban sem voltak elhanyagolhatók a büntetőjogi eszközök (Ambrus, 2021). Így járványhelyzettel kapcsolatos rendelkezéseket már az első büntető törvényünk, a Csemegi-kódex is tartalmazott. Ezen deliktumok *A közegészség elleni büntettek és vétségek* címet viselő XXI. Fejezetben kerültek szabályozásra, melyek közül a 316. §-a úgy rendelkezett, hogy „*aki ragályos betegség idején, a tovább terjedésnek megakadályozása végett elrendelt zár- vagy egyéb felügyeleti szabályokat megszegi, hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.*” Az említett cselekmény alapesete a jelenleg hatályos Btk. 361. §-ában büntetni rendelt járványügyi szabályszegés törvényi elődjének feleltethető meg. A Csemegi-kódexen kívül a Kbt. is rendelkezett járvánnyal kapcsolatos kriminális cselekményekről, melyek kihágásként kerültek szabályozásra a törvény IX. fejezetében, ami *A közegészség és a testi épség elleni kihágások* címet viselte. A kihágások megszűnésével a Kbt.

egyes rendelkezései a szabálysértési jog területére kerültek át, így azok ott éltek, illetve élnek tovább (Ambrus, 2021).

A koronavírus-járvány kitörésével Magyarországon a szabálysértési törvényünk számos ponton módosult 2020-ban. A jogszabályalkotás, illetve -módosítás körülményeire is hatással volt a járványhelyzet, ugyanis a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel kihirdetésre kerülő veszélyhelyzet lehetőséget biztosított a Kormány számára olyan rendeletek megalkotására, mellyel egyes törvények alkalmazását felfüggeszthette, illetve a törvényi rendelkezésektől eltérhetett. Ez lehetővé tette a napról napra változó helyzethez igazodó gyors és hatékony jogalkotást. A védelmi intézkedések érvényre juttatásában a szabálysértési jogterület jelentős szerephez jutott. A védelmi intézkedések közül azoknak a szankcionálására, amelyek megsértése veszélyt jelent a társadalomra – de ez a veszély a büntetőjogi felelősségre vonás szintjét nem éri el –, és amelyek megsértése felróható az elkövetők számára, a szabálysértési jog megfelelő eszköz (Skorka, 2021). Ennek megfelelően a Kormány élt a kvázi jogalkotói hatalmával és többek között megalkotta a 46/2020. (III. 16.) számú kormányrendeletet, mellyel szabálysértésként rendelte büntetni azon személyek cselekményét, akik a rendeletben felsorolt – például vendéglátó üzletben, üzletben, rendezvény helyszínén, moziban stb. – helyiségekben vagy helyszíneken meg nem engedett időpontban vagy meg nem engedett módon tartózkodnak. A rendelet azt is meghatározta, hogy mit ért tiltott időpont, illetve tiltott mód alatt, ez alapján a vendéglátó üzletben vevők csak 6 és 15 óra között tartózkodhattak, zenés, táncos rendezvények, valamint a mozik látogatása is tilos volt (Ambrus, 2020).

A 21. századi ember számára szinte ismeretlen új járványügyi helyzet szükségessé tette a már hatályos büntetőtörvényünkben szereplő egyes tényállások módosítását, illetve teljesen új tényállás megalkotását. E körben a koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény két tényállás vonatkozásában is szigorított a már meglévő szabályozáson a járvánnyal kapcsolatban, így a rémhírterjesztés tényállását leíró Btk. 337. §-a módosult, mely egy új minősített esettel egészült ki. Továbbá egy teljesen új tényállást is megalkotott a jogalkotó, mely *Járványügyi védekezés akadályozása* alcímként a Btk. 322/A. §-a alatt került be büntető kódexünkbe (Gubis, 2021). A vonatkozó miniszteri indoklás szerint ezen új tényállás büntetni rendeli a járvány jogilag és hatóságilag is kimondott veszélye esetén beinduló intézkedések végrehajtásának aktív akadályozását. A járványügyi szabályszegésnél fokozottabb veszélyességet és ezáltal a súlyosabb büntetési kereteket az indokolja, hogy ez esetben az elkövetés nem csupán alaki szabályszegésben nyilvánul meg, hanem a konkrét hatósági védekezés akadályozásában is.

A koronavírus elterjedése nagy hatással volt a társadalmi együttélésre és ezáltal a társadalmi normákra is. A kötelező maszkviselés vagy a kijárási tilalom,

mind olyan, addig nem megszokott intézkedés volt, melyek megszegése a járványhelyzet idején szankciókat vont maga után. A járványhelyzet jól mutatja, hogy egy adott cselekmény társadalomra veszélyessége nem kizárólag az adott politikai berendezkedéstől, vagy éppen az uralkodó társadalmi elvárásoktól függ, arra hatással lehet akár egy villámcsapásszerűen kitört járványhelyzet is.

Összegzés

Mindig az adott társadalom értékrendjéhez mérten határozható meg az egyes cselekmények társadalomra veszélyessége. Büntetőjogi megítélésük időnként épp úgy változhat, mint az adott társadalmak sajátosságai. A tanulmányban bemutatásra került néhány olyan rendkívüli esemény, melyek hatása globális szinten érzékelhető volt és amelyek nemcsak az emberek felfogására, hanem magára a jogrendszerre is kihatással voltak. A kialakult új helyzetek következtében újabb deliktumok jelenhetnek meg, melyek szankcionálása valamilyen formában indokoltá válhat. A média fejlődése, a terrorizmus és a migráció felerősödése, valamint a koronavírus kitörése csupán néhány olyan alakító, mely hatással lehet a büntetendő cselekmények körére. Valószínűleg lehetetlen küldetés lenne annak kimerítő felsorolása, hogy mi minden is képes befolyásolni annak az objektív zsinórmértéknek a meghúzását, ami a büntetendővé nyilvánítás határát jelenti, éppen ezért a tanulmány csupán néhány példán keresztül kísérelte meg szemléltetni a büntetendővé nyilvánításban rejlő dinamikát.

Felhasznált irodalom

-
- Ambrus I. (2020). A koronavírus-járvány és a büntetőjog. *MTA Law Working Papers*, 7(5), 1–22. <https://jog.tk.hu/mtalwp/a-koronavirus-jarvany-es-a-buntetojog>
- Ambrus I. (2021). Szabálysértési tényállások és gyakorlatuk a koronavírus-járvány idején. In Ambrus I. (Szerk.), *COVID–19 és büntetőjog. Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme járvány idején* (pp. 137–149). Elte Eötvös Kiadó.
- Árva Zs., Balázs I., Barta A. & Veszprémi B. (2020). *Közigazgatás – Elmélet*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának kiadványa.
- Balogh Á. (2006). *Az egészség védelme a büntetőjogban* (Doktori értekezés). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola.
- Bán T. (2008). A társadalomra veszélyesség egykor és most. *De iurisprudentia et iure publico*, 2(3), 1.
- Bényey Z. (1955). A társadalomra veszélyesség fogalma és szabályozása de lege ferenda. *Jogtudományi Közlöny*, 1955(11), 651–652.
- Blaskó B. (2007). *Magyar büntetőjog. Általános rész* (3., átdolgozott kiadás). Rejtjel Kiadó.

- Fábián P. (2018). A terrorcselekmény büntetőjogi szabályozásának jelene és aktuális kérdései. *Büntetőjogi Szemle*, 2018(2), 46.
- Finkey F. (1909). A jogtalanság, mint a büntetendő cselekmény ismérve. *Székfoglaló értekezés*. Magyar Tudományos Akadémia.
- Földvári J. (2003). *Magyar büntetőjog – Általános rész* (7. átdolgozott kiadás). Osiris Kiadó.
- Gubis P. (2021). A koronavírus-járvány miatt aktuálissá vált egyes bűncselekményi tényállások dogmatikai áttekintése. In Ambrus I. (Szerk.), *COVID–19 és büntetőjog. Az emberi egészség, a köznyugalom és más jogtárgyak védelme járvány idején* (pp. 123–136). Elte Eötvös Kiadó.
- Hautzinger Z. (2017). Büntetőjogi válaszok a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetre Magyarországon. In Tóth P. (Szerk.), *Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Tanulmányok* (pp. 70–71). Dialóg Campus Kiadó.
- Károlyi J. (2006). Az állatkínzás szabályozásának fejlődése Magyarországon. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 68(13), 5.
- Korinek L. (2015). A terrorizmus. *Belügyi Szemle*, 63(7–8), 7–38. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.7-8.1>
- Madai S. (2016). A „tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet” kezelésének büntető anyagi jogi eszközei hazánkban. In Hautzinger Z. (Szerk.), *A migráció bűnügyi hatásai* (pp. 245–246). A Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozata.
- Pallagi A. (2015). *Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben* (Doktori értekezés). Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Marton Géza Állam- és Jogtudományok Doktori Iskola.
- Paulovics A. (2004). Az állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. *Magyar Jog*, 2004(2), 82–92.
- Skorka T. (2021). Koronavírus a szabálysértés szemszögéből. *Magyar Rendészet*, 21(1), 99–115. <https://doi.org/10.32577/mr.2021.1.7>

Alkalmazott jogszabályok

1876. évi XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről
1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről
1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról
1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2001. évi LXXXIII. törvény a terrorizmus elleni küzdelemről, a pénzmosás megakadályozásáról szóló rendelkezések szigorításáról, valamint az egyes korlátozó intézkedések elrendeléséről
2002. évi XXV. törvény a robbantásos terrorizmus visszaszorításáról, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 52. ülésén, 1997. december 15-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről
2003. évi II. törvény a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról
2004. évi X. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok módosításáról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
2015. évi CXL. törvény egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról
2020. évi XII. törvény a koronavírus elleni védekezésről
2021. évi CXXVIII. törvény az állatok védelme érdekében szükséges egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról
40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet veszélyhelyzet kihirdetéséről
46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről
Egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról szóló 2015. évi CXL. törvény általános indokolása
Végző előterjesztői indokolás az állatok védelme érdekében szükséges egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXVIII. törvényhez

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Szemán Á. (2025). Hatás-ellenhatás: avagy a társadalomra veszélyesség mint változó. *Belügyi Szemle*, 73(6), 1219–1234. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i6.pp1219-1934>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Szemán Ádám, aki a dr.szemanadam@gmail.com e-mail címen érhető el.